

حجم تجارت جهانی کالاها و خدمات در این سال در نتیجه کاهش تقاضای جهانی، کمبود عرضه منابع برای تامین مالی تجارت و افزایش میزان حمایت کشورها از اقتصاد ملی خود به شدت کاهش یافت، به گونه‌ای که رشد مقداری تجارت جهانی کالاها و خدمات به منفی ۱۰/۵ درصد رسید. آمارهای منتشره نشان می‌دهند که تجارت جهانی خدمات در سال ۲۰۰۹ بیش از تجارت کالا کاهش یافت.

جدول ۱۲-۲- رشد تجارت جهانی (درصد)

	سال		
	۲۰۱۰	▲۲۰۰۹	▲۲۰۰۸
کالاها و خدمات			
مقدار	۱۲/۹	-۱۰/۵	۲/۹
قیمت(دلاری)	۵/۵	-۱۰/۶	۱۱/۳
کالا			
مقدار	۱۴/۳	-۱۱/۷	۲/۴
قیمت(دلاری)	۶/۶	-۱۱/۸	۱۲/۱

ماخذ: World Economic Outlook, IMF, April, ۲۰۱۲

سهم تجارت جهانی کالاها و خدمات از تولید ناخالص داخلی جهان که تا سال ۲۰۰۸ روند افزایشی داشت، در سال ۲۰۰۹ با افزایش حمایت‌های داخلی کشورها و کاهش رشد اقتصادی جهان، به میزان قابل توجهی کاهش یافت و به ۵۴/۷ درصد رسید.

۱۲-۱- مروری بر فضای عمومی اقتصاد جهانی حاکم بر

مبادلات خارجی اقتصاد کشور

در سال ۱۳۸۸، کاهش رشد اقتصاد جهانی تداوم یافت و اقتصاد کشورهای پیشرفته پس از سال‌ها رونق، رکود اقتصادی را تجربه کرد و تجارت جهانی به شدت کاهش یافت. بخش خارجی اقتصاد ایران نیز از تحولات جهانی متأثر شد و مازاد حساب جاری به میزان قابل توجهی کاهش یافت.

اقتصاد جهانی در سال ۲۰۰۹ میلادی ناخوشایندترین دوران پس از رکود دهه ۱۹۳۰ را تجربه کرد. در این سال اقتصاد جهان منقبض شد، تجارت جهانی از نظر مقدار و ارزش کاهش یافت، نرخ بیکاری به میزان قابل توجهی افزایش یافت و سیاست‌های حمایتی دولت‌ها به شدت رو به فزونی گرفت.

براساس گزارش صندوق بین‌المللی پول، رشد اقتصاد جهانی در سال ۲۰۰۹ برای دومین سال متوالی کاهش یافت و به منفی ۰/۶ درصد رسید.

جدول ۱۲-۱- رشد اقتصادی جهان و گروه‌های منتخب (درصد)

	سال		
	۲۰۱۰	▲۲۰۰۹	▲۲۰۰۸
جهان	۵/۳	-۰/۶	۲/۸
اقتصادهای پیشرفته	۳/۲	-۳/۶	۰/۰
اقتصادهای در حال توسعه و نوظهور	۷/۵	۲/۸	۶/۰
اقتصادهای در حال توسعه آسیا	۹/۷	۷/۱	۷/۸
خاورمیانه و شمال آفریقا	۴/۹	۲/۷	۴/۷

ماخذ: World Economic Outlook, IMF, April, ۲۰۱۲

جدول ۱۲-۴- نسبت حساب جاری به تولید ناخالص داخلی (درصد)

سال			
۲۰۱۰	▲۲۰۰۹	▲۲۰۰۸	
-۰/۲	-۰/۲	-۱/۲	کشورهای پیشرفته
-۴/۷	-۳/۱	-۸/۳	کشورهای اروپای شرقی و مرکزی
۳/۷	۲/۵	۵/۰	کشورهای مستقل مشترک‌المنافع
۳/۲	۳/۸	۵/۵	کشورهای در حال توسعه آسیا
۷/۸	۲/۵	۱۵/۲	خاورمیانه و شمال آفریقا

ماخذ: World Economic Outlook, IMF, April, ۲۰۱۲

۱۲-۲- اهم تحولات تراز پرداختهای خارجی ایران

شرایط نامطلوب اقتصاد جهانی در سال ۱۳۸۸ حسابهای خارجی اقتصاد کشور را به شدت تحت تاثیر قرار داد. در چنین فضایی، مزاد حساب جاری و تراز بازرگانی به ترتیب ۵۸/۵ و ۳۸/۷ درصد نسبت به ارقام متناظر سال قبل کاهش یافت، ارزش داراییهای خارجی بانک مرکزی بیش از ۷ میلیارد دلار در نتیجه مبادلات خارجی کشور کاهش یافت و تامین مالی خارجی از طریق ابزارهای بدهی محدودتر شد.

۱۲-۲-۱- حساب جاری

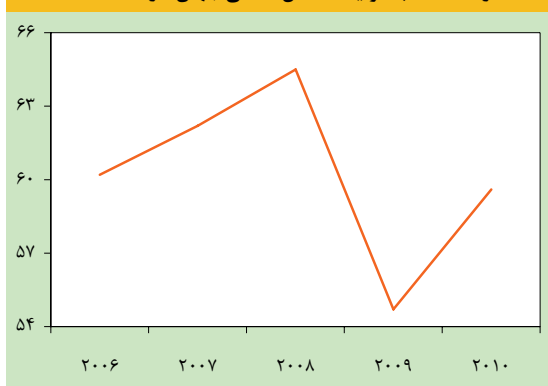
مزاد حساب جاری تراز پرداختها در سال ۱۳۸۸ برای دومین سال متوالی کاهش یافت و به ۹۴۷۷ میلیون دلار رسید. کاهش ارزش صادرات نفتی در نتیجه کاهش شدید قیمت کالاهای مزبور و کاهش درآمدهای سرمایه‌گذاری کشور در نتیجه کاهش نرخ بهره بانکی در سطح جهان از علل اصلی کاهش مزاد حساب جاری تراز پرداختها در سال مورد بررسی به شمار می‌روند.

جدول ۱۲-۵- خلاصه وضعیت حساب جاری (میلیون دلار)

درصد تغییر	سال		
	۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶
	۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶
	۹۴۷۷	۲۲۸۳۷	۳۲۵۹۴
حساب جاری	-۵۸/۵	-۲۹/۹	۳۲۵۹۴
حساب کالا	-۳۸/۷	-۲۱/۱	۳۹۴۲۷
حساب خدمات	-۳/۹	۱۸/۳	-۸۴۲۹
حساب درآمد	۰	۴۰/۰	۹۵۴
حساب انتقالات جاری	-۷۲/۱	-۴۳/۶	۶۴۲
حساب جاری غیرنفتی(۱)	-۳/۷	۲۲/۶	-۴۵۶۶۳

۱- منظور از عبارت غیرنفتی در تمامی مطالب این فصل، عدم احتساب ارزش نفت خام، فرآورده‌های نفتی، گاز طبیعی، مایعات و میعانات گازی (کدهای تعرفه ۲۷۰۹، ۲۷۱۰ و ۲۷۱۱) صادر شده توسط شرکت‌های ملی نفت ایران، گاز ایران، پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی ایران، شرکت‌های پتروشیمی و سایرین (گمرکی و غیرگمرکی) در آمارهای صادرات و واردات کالا می‌باشد.

نمودار ۱۲-۱- نسبت تجارت جهانی (مجموع صادرات و واردات کالاها و خدمات) به تولید ناخالص داخلی جهان (درصد)

جدول ۱۲-۳- رشد قیمت برخی از گروه‌های کالایی در بازارهای جهانی (درصد) (سنجیده شده برحسب دلار آمریکا)

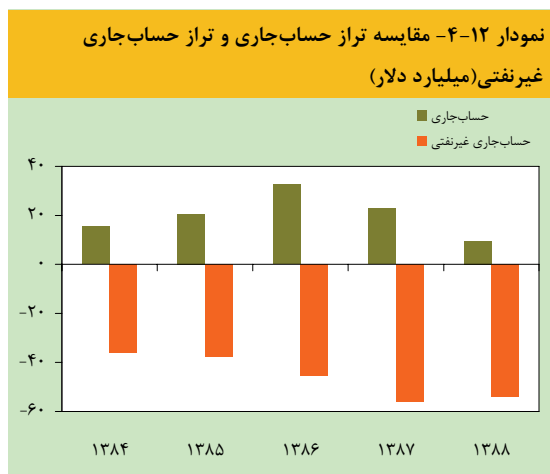
سال			
۲۰۱۰	▲۲۰۰۹	▲۲۰۰۸	
۲۷/۹	-۳۶/۳	۳۶/۴	نفت خام
۲۶/۳	-۱۵/۷	۷/۵	مواد اولیه غیرنفتی
۴۸/۲	-۱۹/۲	-۷/۸	فلزات اساسی

ماخذ: World Economic Outlook, IMF, April, ۲۰۱۲

بحران موجب شد در سال ۲۰۰۹ نسبت تراز حساب جاری به تولید ناخالص داخلی اغلب کشورهای جهان کاهش یابد؛ علاوه بر آن، شکاف تراز حساب جاری میان کشورها نیز تا حدی تعدیل شد. براساس گزارش صندوق بین‌المللی پول، نسبت حساب جاری به تولید ناخالص داخلی اغلب کشورهایی که از مزاد حساب جاری برخوردار بودند، کاهش یافت و در مقابل، نسبت مزبور برای اکثر کشورهای دارای کسری حساب جاری بهبود داشت.

گزارش اقتصادی و ترازنامه سال ۱۳۸۸

نیاز ارزی حساب جاری را تشکیل می‌داد که نسبت به سال ۱۳۸۷، حدود ۲/۹ واحد درصد افزایش نشان می‌دهد^(۱).

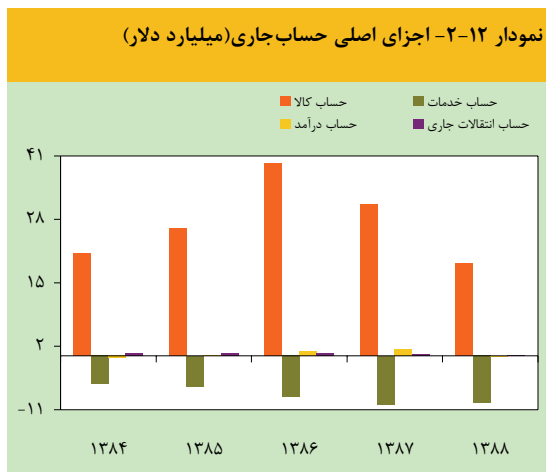

۱۲-۱-۱- حساب کالا (تراز بازرگانی)

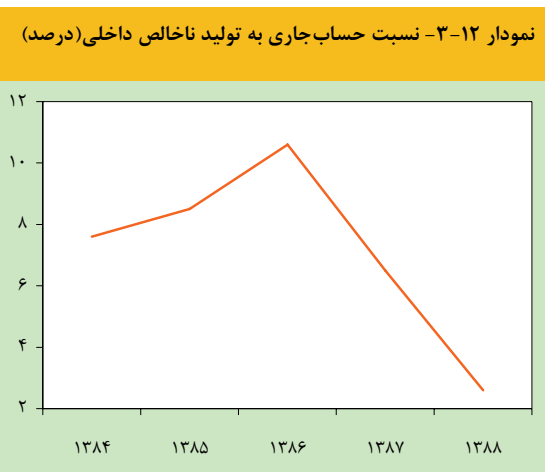
در سال ۱۳۸۸، سهم کالاها از تجارت بین‌المللی کشور حدود ۸۶/۰ درصد بود. این رقم نسبت به مقدار متناظر سال ۱۳۸۷ حدود ۱/۱ واحد درصد کاهش نشان می‌دهد. همچنین، سهم کشور از تجارت جهانی کالاها با حدود ۰/۱ واحد درصد افزایش به ۰/۶۴ درصد رسید.

در این سال مازاد حساب کالا (تراز بازرگانی) در نتیجه کاهش قابل توجه ارزش صادرات نفتی با ۳۸/۷ درصد کاهش نسبت به سال قبل به حدود ۱۹ میلیارد دلار رسید. بر این اساس، نسبت مازاد حساب کالا (تراز بازرگانی) به تولید ناخالص داخلی برحسب قیمت‌های جاری حدود ۵/۳ درصد بود که در مقایسه با رقم متناظر سال ۱۳۸۷ حدود ۳/۶ واحد درصد کاهش نشان می‌دهد. همچنین، نسبت صادرات کالا به واردات کالا در مقایسه با سال قبل حدود ۱۶/۸ واحد درصد کاهش یافت و به ۱۲۷/۶ درصد رسید. شایان ذکر است در این دوره، کسری حساب کالای (تراز بازرگانی) غیرنفتی ۷/۲ درصد کاهش یافت و به حدود ۴۴/۳ میلیارد دلار رسید.

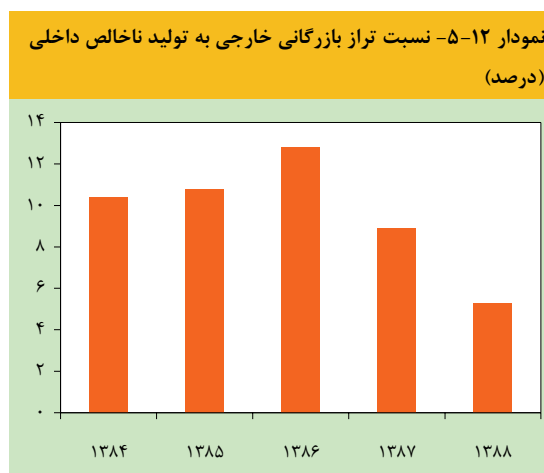
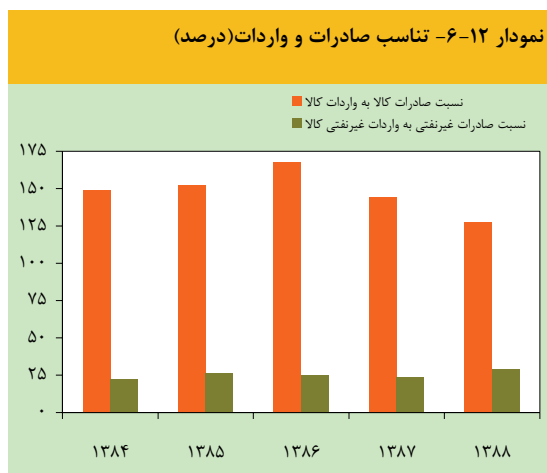
۱- این نسبت از تقسیم مجموع «صادرات کالاهای غیرنفتی، صادرات خدمات، دریافت حساب درآمد و دریافت حساب انتقالات جاری» به مجموع «واردات کالاها، واردات خدمات، پرداختی حساب درآمد و پرداختی حساب انتقالات جاری» حاصل می‌شود.

در سال مورد بررسی، نسبت مازاد حساب جاری به تولید ناخالص داخلی حدود ۲/۶ درصد بود که در مقایسه با رقم متناظر سال ۱۳۸۷ حدود ۳/۹ واحد درصد کاهش یافت. در سال ۲۰۰۹، این نسبت در کشورهای «در حال توسعه آسیایی» و کشورهای «خاورمیانه و شمال آفریقا» به ترتیب ۳/۸ و ۲/۵ درصد بود.

در سال ۱۳۸۸، کسری حساب جاری غیرنفتی که تا سال ۱۳۸۷ روندی افزایشی داشت، برای نخستین بار کاهش یافت. در این سال کسری حساب جاری غیرنفتی با ۳/۷ درصد کاهش به حدود ۵۳/۹ میلیارد دلار رسید. کاهش کسری حساب جاری غیرنفتی ناشی از کاهش ارزش صادرات نفتی و افزایش ارزش صادرات غیرنفتی بود. در این سال عایدات ارزی غیرنفتی حساب جاری حدود ۳۲/۲ درصد

جدول ۱۲-۶- حساب کالا

(میلیون دلار)

درصد تغییر		سال			
۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶	
-۳۸/۷	-۲۱/۱	۱۹۰۷۹	۳۱۱۱۴	۳۹۴۲۷	حساب کالا (تراز بازرگانی)
-۱۲/۸	۳/۷	۸۸۳۲۶	۱۰۱۲۸۹	۹۷۶۶۷	صادرات
-۱/۳	۲۰/۵	۶۹۲۴۷	۷۰۱۷۵	۵۸۲۴۰	واردات
-۷/۲	۲۲/۸	-۴۴۲۸۰	-۴۷۶۹۰	-۳۸۸۳۰	حساب کالای (تراز بازرگانی) غیرنفتی
۲۵/۲	۱۱/۵	۱۸۳۶۹	۱۴۶۷۰	۱۳۱۶۲	صادرات غیرنفتی
۰/۵	۱۹/۹	۶۲۶۴۹	۶۲۳۶۰	۵۱۹۹۲	واردات غیرنفتی

صادرات کالا

که عامل اصلی کاهش صادرات کالایی کشور در سال مورد بررسی بود. در این دوره، ارزش صادرات غیرنفتی کشور ۲۵/۲ درصد افزایش یافت و به ۱۸/۴ میلیارد دلار بالغ گردید.

در سال ۱۳۸۸، ارزش کل صادرات کالایی کشور با ۱۲/۸ درصد کاهش نسبت به رقم متناظر سال قبل به حدود ۸۸/۳ میلیارد دلار رسید. ارزش صادرات نفتی^(۱) با ۱۹/۲ درصد کاهش به حدود ۷۰ میلیارد دلار رسید

جدول ۱۲-۷- ارزش صادرات کالا

(میلیون دلار)

درصد تغییر		سال			
۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶	
-۱۲/۸	۳/۷	۸۸۳۲۶	۱۰۱۲۸۹	۹۷۶۶۷	صادرات کالا
-۱۹/۲	۲/۵	۶۹۹۵۷	۸۶۶۱۹	۸۴۵۰۵	صادرات نفتی (۱)
-۲/۷	۶۶/۰	۳۰۵۶	۳۱۴۰	۱۸۹۲	منظور شده در آمار گمرک (۲)
۲۵/۲	۱۱/۵	۱۸۳۶۹	۱۴۶۷۰	۱۳۱۶۲	صادرات غیرنفتی

- شامل ارزش نفت خام، فرآورده‌های نفتی، گاز طبیعی و مایعات و میعانات گازی (کدهای تعرفه ۲۷۰۹، ۲۷۱۰ و ۲۷۱۱) صادر شده توسط شرکت‌های ملی نفت ایران، گاز ایران، پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی ایران، شرکت‌های پتروشیمی و سایرین (گمرکی و غیرگمرکی) می‌باشد.
- ارزش مایعات و میعانات گازی و فرآورده‌های نفتی (کدهای تعرفه ۲۷۱۰ و ۲۷۱۱) صادر شده توسط شرکت‌های پتروشیمی و سایرین که در آمار صادرات گمرک منظور شده است.

۱- شامل ارزش نفت خام، فرآورده‌های نفتی، گاز طبیعی و مایعات و میعانات گازی (کدهای تعرفه ۲۷۰۹، ۲۷۱۰ و ۲۷۱۱) صادر شده توسط شرکت‌های ملی نفت ایران، گاز ایران، پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی ایران، شرکت‌های پتروشیمی و سایرین (گمرکی و غیرگمرکی) می‌باشد.

گزارش اقتصادی و ترازنامه سال ۱۳۸۸

واردات کالا

در این سال ۱۳۸۸، ارزش (فوب) واردات کالا به کشور با ۱/۳ درصد کاهش نسبت به رقم متناظر سال قبل به حدود ۶۹/۲ میلیارد دلار رسید. نسبت «واردات کالا به تولید ناخالص داخلی» نیز کاهش یافت و به ۱۹/۲ درصد رسید. در این دوره، ارزش گاز طبیعی و فرآورده‌های نفتی وارداتی حدود ۶/۶ میلیارد دلار بود که نسبت به رقم مشابه سال قبل از آن ۱۵/۶ درصد کاهش نشان می‌دهد. اما علی‌رغم این کاهش، نسبت «واردات کالاهای نفتی به صادرات کالاهای نفتی» اندکی افزایش یافت و به حدود ۹/۴ درصد رسید.

در این سال تحت تاثیر کاهش صادرات کالا به ویژه صادرات نفتی، نسبت «صادرات کالا به تولید ناخالص داخلی» نیز حدود ۴/۴ واحد درصد کاهش یافت و به ۲۴/۵ درصد رسید.

جدول ۱۲-۸- شاخص‌های منتخب در زمینه صادرات کالا (درصد)

سال			
۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶	
۲۴/۵	۲۸/۹	۳۱/۸	نسبت صادرات کالا به تولید ناخالص داخلی
۲۰/۸	۱۴/۵	۱۳/۵	نسبت صادرات غیرنفتی به کل صادرات
-۱۲/۸	۳/۷	۲۸/۲	رشد ارزش صادرات کالا
-۱۹/۲	۲/۵	۳۰/۷	رشد ارزش صادرات نفتی
۲۵/۲	۱۱/۵	۱۴/۲	رشد ارزش صادرات غیرنفتی

جدول ۱۲-۹- ارزش واردات کالا (میلیون دلار)

درصد تغییر		سال			
۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶	
-۱/۳	۲۰/۵	۶۹۲۴۷	۷۰۱۷۵	۵۸۲۴۰	کل واردات کالاها
-۱۵/۶	۲۵/۱	۶۵۹۸	۷۸۱۵	۶۲۴۸	گاز و فرآورده‌های نفتی(۱)
۰/۵	۱۹/۹	۶۲۶۴۹	۶۲۳۶۰	۵۱۹۹۲	سایر کالاها

۱- ارزش گاز طبیعی، مایعات و میعانات گازی و فرآورده‌های نفتی (کدهای تعرفه ۲۷۱۰ و ۲۷۱۱) وارد شده توسط شرکت‌های ملی نفت ایران، گاز ایران، پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی ایران، شرکت‌های پتروشیمی و سایرین (گمرکی و غیرگمرکی)

نمی‌دهد. در نتیجه این مبادلات، کسری حساب خدمات با ۳/۹ درصد کاهش به ۹۵۸۲ میلیون دلار رسید. در این دوره، سهم خدمات از تجارت بین‌المللی کشور حدود ۱/۰ واحد درصد افزایش یافت و به ۱۴/۰ درصد رسید.

جدول ۱۲-۱۰- برخی شاخص‌های منتخب در زمینه

واردات کالا

(درصد)

سال			
۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶	
۱۹/۲	۲۰/۰	۱۸/۹	نسبت واردات کالا به تولید ناخالص داخلی
۷۹/۸	۷۹/۹	۸۳/۲	سهم واردات گمرکی از کل واردات کالا
۹/۵	۱۱/۱	۱۰/۷	سهم واردات گاز طبیعی و فرآورده‌های نفتی از واردات کالا
-۱/۳	۲۰/۵	۱۶/۵	رشد سالانه ارزش واردات کالا
۹/۴	۹/۰	۷/۴	نسبت واردات نفتی به صادرات نفتی

۱۲-۱-۲- حساب خدمات

جدول ۱۲-۱۱- برخی شاخص‌های منتخب در زمینه تجارت خدمات (درصد)

سال			
۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶	
-۲/۷	-۲/۸	-۲/۷	نسبت کسری حساب خدمات به تولید ناخالص داخلی
۱۴/۰	۱۳/۰	۱۲/۵	سهم خدمات از تجارت بین‌المللی کشور
-۳/۹	۱۸/۳	۳۵/۷	رشد سالانه کسری حساب خدمات
۳/۹	۱۲/۲	۲۲/۲	رشد سالانه صادرات خدمات
-۰/۵	۱۵/۶	۲۹/۳	رشد سالانه واردات خدمات

در سال ۱۳۸۸، سه سرفصل «حمل و نقل»، «مسافرت» و «خدمات ساختمانی (فنی و مهندسی)» به ترتیب با ۴۳/۴، ۲۵/۴ و ۲۰/۶ درصد بیشترین سهم از صادرات خدمات را تشکیل دادند. این سه گروه در مجموع بیش از ۸۹/۴ درصد از صادرات خدمات را به خود اختصاص دادند.

براساس داده‌های موجود، در سال ۱۳۸۸ حدود ۸/۱ میلیارد دلار خدمات توسط عرضه‌کنندگان ایرانی به اشخاص غیرمقیم صادر شد که افزایش ۳/۹ درصدی نشان می‌دهد و در مقابل، اشخاص مقیم اقتصاد ایران بابت بهره‌مندی از خدمات شرکت‌ها و اشخاص غیرمقیم حدود ۱۷/۷ میلیارد دلار هزینه کردند که نسبت به عملکرد سال قبل از آن تغییر چندانی نشان

جدول ۱۲-۱۲- ترکیب صادرات خدمات (درصد)

سال			
۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶	
۴۳/۴	۴۹/۵	۴۸/۰	حمل و نقل
۲۵/۴	۲۲/۳	۲۴/۲	مسافرت
۲۰/۶	۱۹/۲	۱۹/۱	خدمات ساختمانی (فنی و مهندسی)
۱۰/۵	۹/۰	۸/۷	سایر خدمات
۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	جمع

جدول ۱۲-۱۳- ترکیب واردات خدمات (درصد)

سال			
۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶	
۲۰/۹	۲۳/۷	۲۴/۱	حمل و نقل
۴۴/۲	۴۲/۶	۴۴/۳	مسافرت
۱۷/۵	۱۷/۲	۱۶/۱	خدمات ساختمانی (فنی و مهندسی)
۱۷/۴	۱۶/۴	۱۵/۵	سایر خدمات
۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	جمع

۱۲-۱-۲-۳- حساب درآمد

روند افزایشی مازاد حساب درآمد که از سال ۱۳۸۵ شروع شده بود در سال ۱۳۸۸ معکوس شد و حساب درآمد در این سال با ۱۲۲ میلیون دلار کسری مواجه گردید. منفی شدن حساب درآمد عمدتاً در نتیجه کاهش حدود ۴۴ درصدی درآمد سرمایه‌گذاری و افزایش جبران خدمات کارگران خارجی بود.

همچنین در سال مورد بررسی، سرفصل‌های «مسافرت»، «حمل و نقل» و «خدمات ساختمانی (فنی و مهندسی)» به ترتیب با ۴۴/۲، ۲۰/۹ و ۱۷/۵ درصد بیشترین سهم را در واردات خدمات داشتند. سه سرفصل مزبور در مجموع نزدیک به ۸۲/۶ درصد از واردات خدمات را تشکیل دادند.

جدول ۱۲-۱۴- حساب درآمد (میلیون دلار)

درصد تغییر			سال			
۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶		
0	۴۰/۰	-۱۲۲	۱۳۳۵	۹۵۴	حساب درآمد	
-۴۵/۲	۳/۳	۱۷۹۱	۳۲۷۰	۳۱۶۴	دریافت	
-۵۱/۶	-۰/۶	۲۷۰	۵۵۸	۵۶۱	جبران خدمات کارگران	
-۴۳/۹	۴/۲	۱۵۲۱	۲۷۱۲	۲۶۰۳	درآمد سرمایه‌گذاری	
-۱/۲	-۱۲/۵	۱۹۱۲	۱۹۳۵	۲۲۱۱	پرداخت	
۵۳/۲	۱۷/۱	۴۹۶	۳۲۴	۲۷۶	جبران خدمات کارگران	
-۱۲/۱	-۱۶/۷	۱۴۱۷	۱۶۱۱	۱۹۳۴	هزینه سرمایه‌گذاری	

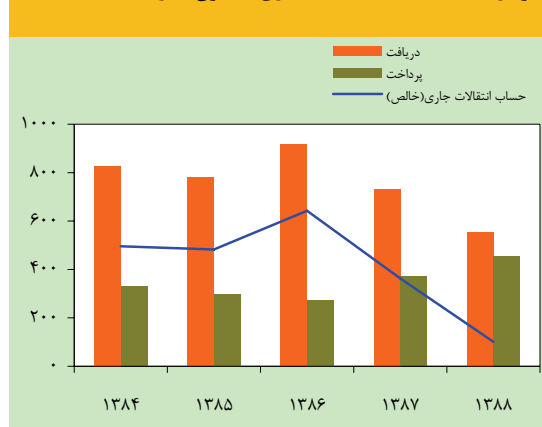
۱۲-۲-۲- حساب مالی و سرمایه

در سال ۱۳۸۸، مازاد حساب جاری تراز پرداختها در نتیجه کاهش قابل توجه ارزش صادرات نفتی کاهش یافت. از آنجا که حساب مالی تراز پرداختهای کشور عمدتاً منعکس‌کننده مبادلات مالی حساب جاری تراز پرداختها می‌باشد، کاهش مازاد حساب جاری منجر به کاهش مبادلات مالی حساب مالی و در نتیجه کاهش رقم بدهکار این حساب شد؛ به طوری که رقم بدهکار حساب مالی و سرمایه در سال مورد بررسی حدود ۶۶ درصد نسبت به رقم مشابه سال قبل از آن کاهش یافت و به ۶۴۶۰ میلیون دلار رسید.

۱۲-۱-۲-۴- حساب انتقالات جاری

در سال ۱۳۸۸، مازاد حساب انتقالات جاری در نتیجه افزایش ۲۲/۶ درصدی پرداختها و کاهش ۲۴/۲ درصدی دریافتها حدود ۷۲/۱ درصد کاهش یافت و به ۱۰۱ میلیون دلار رسید.

نمودار ۱۲-۷- حساب انتقالات جاری (میلیون دلار)

جدول ۱۲-۱۵- حساب مالی و سرمایه (میلیون دلار)

درصد تغییر			سال			
۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶		
-۶۶/۲	-۳۳/۷	-۶۴۶۰	-۱۹۱۳۵	-۲۸۸۵۱	حساب مالی و سرمایه	
۹۴/۴	۵۳/۴	-۷۴۴	-۳۸۳	-۲۴۹	حساب سرمایه	
-۶۹/۵	-۳۴/۴	-۵۷۱۶	-۱۸۷۵۳	-۲۸۶۰۱	حساب مالی	

گزارش اقتصادی و ترازنامه سال ۱۳۸۸

با علامت منفی در حساب مالی تراز پرداختها ثبت می‌شوند. طبق این قاعده، کاهش مازاد حساب جاری منجر به کاهش بدهکاری حساب مالی خواهد شد. سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی^(۱)، سرمایه‌گذاری در سبد مالی^(۲)، سایر سرمایه‌گذاری‌ها و دارایی‌های ذخیره^(۳) سرفصل‌های اصلی این حساب را تشکیل می‌دهند.

در سال ۱۳۸۸، حدود ۷۰ درصد از رقم بدهکار حساب مالی تراز پرداختها در مقایسه با سال ۱۳۸۷ کاسته شد. این کاهش عمدتاً ناشی از کاهش دارایی‌های ذخیره و کاهش قابل توجه میزان بازپرداخت بدهی‌های خارجی بود.

۱۲-۲-۱- حساب سرمایه

در سال ۱۳۸۸، حساب سرمایه تراز پرداختهای کشور با توجه به ماهیت اقتصاد ایران همچنان بدهکار بود. در این سال انتقالات سرمایه‌ای کماکان عمده‌ترین علت بدهکاری حساب سرمایه تراز پرداختها بود. براساس برآوردهای انجام شده، در سال ۱۳۸۸ مبادلات انجام شده در قالب حساب مزبور حدود ۹۴/۴ درصد نسبت به رقم متناظر سال قبل از آن افزایش یافت.

۱۲-۲-۲- حساب مالی

مطابق استانداردهای بین‌المللی، افزایش در دارایی‌های خارجی کشور و کاهش در بدهی‌های خارجی به عنوان بدهکار

جدول ۱۲-۱۶- حساب مالی

(میلیون دلار)

درصد تغییر		سال		
۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶
-۶۹/۵	-۳۴/۴	-۵۷۱۶	-۱۸۷۵۳	-۲۸۶۰۱
۰	-۳۵/۶	۹۴۴	-۱۹۳	-۲۹۹
-۷۹/۷	-۲۱/۰	-۱۹۹	-۹۸۱	-۱۲۴۱
۴۶/۸	-۲۰/۸	-۱۳۷۲۹	-۹۳۵۱	-۱۱۸۰۷
۰	-۴۶/۱	۷۲۶۸	-۸۲۲۹	-۱۵۲۵۴

سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی انجام شده در کشور

در سال ۱۳۸۸، در مجموع حدود ۲/۶ میلیارد دلار سرمایه در قالب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در کشور جذب شد که نسبت به عملکرد سال ۱۳۸۷ حدود ۷۶ درصد افزایش نشان می‌دهد. از این مبلغ، حدود ۷۲ درصد در حوزه نفت و گاز و در قالب قراردادهای بیع متقابل و ۲۸ درصد نیز در سایر قالب‌های سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی انجام شد.

سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی

در سال ۱۳۸۸، مبادلات انجام شده در این سرفصل به گونه‌ای بود که به طور خالص حدود ۹۴۴ میلیون دلار سرمایه وارد کشور شد. با توجه به اهمیت جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، به اختصار وضعیت این نوع سرمایه‌ها تشریح می‌شود.

جدول ۱۲-۱۷- وضعیت سرمایه‌های خارجی وارده در قالب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی (۱)

(میلیون دلار)

درصد تغییر		سال		
۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶
۷۵/۹	-۳/۹	۲۶۲۳	۱۴۹۱	۱۵۵۲
۳/۷	-۴۲/۹	۴۶۵	۴۴۸	۷۸۵
۹۰/۲	۳۲/۱	۱۸۷۸	۹۸۷	۷۴۷
۴۰/۷	۱۶۶/۷	۲۸۱	۵۶	۲۱

۱- سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران

- ۱- Foreign Direct Investment
 ۲- Portfolio Investment
 ۳- Reserve Assets

جدول ۱۲-۱۸- وضعیت سرمایه‌گذاری‌های خارجی تحت قانون تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی (میلیون دلار)

درصد تغییر	سال			
	۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۸	
				سرمایه‌گذاری‌های مصوب
۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶
⊖	-۹۳/۲	۷۲۵۳	۸۲۲	۱۲۰۹۱
		۳۱	۶۷	۴۸۲
	-۵۳/۴	-۸۶/۱	۴۶۵	۴۴۸
	۳/۷	-۴۲/۹		۷۸۵

۱- میزان سرمایه‌گذاری محقق شده تا پایان سال ۱۳۸۸ به تفکیک سال تصویب آنها

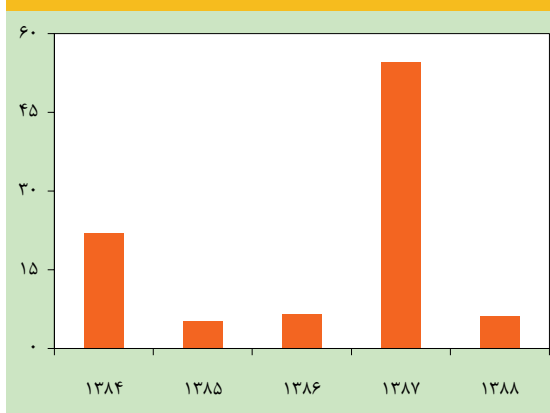
۱۳۸۸ حدود ۱۳۷۲۹ میلیون دلار بدهکار بود. افزایش اعتبارات تجاری صادراتی، افزایش سپرده و نقود خارجی و بازپرداخت بدهی‌های خارجی کشور از علل اصلی بدهکاری این حساب به شمار می‌روند.

بدهی‌های خارجی

در پایان سال ۱۳۸۸، مجموع تعهدات ارزی کشور (تعهدات بالفعل و بالقوه) با ۹/۴ درصد کاهش نسبت به رقم متناظر سال قبل به ۴۴۴۲۶ میلیون دلار تقلیل یافت. در این سال سهم تعهدات بالقوه از کل تعهدات خارجی کشور حدود ۴/۷ واحد درصد کاهش یافت و از حدود ۵۶/۲ درصد در پایان سال ۱۳۸۷ به ۵۱/۵ درصد در سال ۱۳۸۸ رسید.

در پایان سال ۱۳۸۸، تعهدات بالفعل (بدهی‌های) خارجی کشور حدود ۲۱/۵ میلیارد دلار بود که نسبت به پایان سال قبل تغییر چندانی نشان نمی‌دهد. اما ترکیب بدهی‌های خارجی در سال مورد بررسی به نفع بدهی‌های کوتاه‌مدت تغییر کرد. در این سال سهم بدهی‌های بلندمدت از کل بدهی‌های خارجی حدود ۵۹/۲ درصد بود که نسبت به سال ۱۳۸۷ حدود ۱۰/۱ واحد درصد کاهش نشان می‌دهد.

نمودار ۱۲-۸- نسبت سرمایه خارجی وارده به مصوب (درصد)

سرمایه‌گذاری در سبد مالی

کلیه مبادلات انجام شده بین مقیم و غیرمقیم در اوراق سهام، اوراق بدهی، ابزارهای مشتقه و سایر ابزارهای بازار پول در این حساب ثبت می‌شوند. گردش این حساب در سال ۱۳۸۸ حدود ۱۹۹ میلیون دلار بدهکار بود. بدهکاری این حساب تماماً ناشی از افزایش دارایی‌های خارجی کشور در قالب اوراق بهادار ارزی و سهام مشارکت خارجی بانک‌ها بود.

سایر سرمایه‌گذاری‌ها

وام‌ها، اعتبارات تجاری و سپرده‌های ارزی، ارقام اصلی این حساب محسوب می‌شوند. این سرفصل نیز در سال

جدول ۱۲-۱۹- وضعیت تعهدات خارجی کشور (میلیون دلار)

درصد تغییر	سال			
	۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۸	
				تعهدات بالفعل خارجی
			▲ ۱۳۸۷	▲ ۱۳۸۶
۰/۱	-۲۴/۹	۲۱۵۲۶	۲۱۵۰۲	۲۸۶۴۷
		۱۲۷۳۹	۱۴۹۰۳	۱۸۷۵۶
	-۱۴/۵	-۲۰/۵	۸۷۸۷	۶۵۹۹
	۳۳/۲	-۳۳/۳	۲۲۹۰۰	۲۷۵۳۷
	-۱۶/۸	۲۶/۲	۴۴۴۲۶	۲۱۸۲۵
	-۹/۴	-۲/۸		۵۰۴۷۲

گزارش اقتصادی و ترازنامه سال ۱۳۸۸

جدول ۱۲-۲۰- سررسید بدهی‌های خارجی در پایان سال ۱۳۸۸

(میلیون دلار)

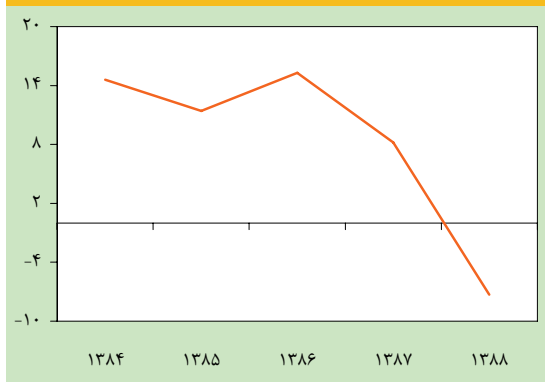
جمع	سال				
	۱۳۹۳ به بعد	۱۳۹۲	۱۳۹۱	۱۳۹۰	۱۳۸۹
۲۱۵۲۶	۴۱۲۷	۱۵۵۳	۱۹۵۱	۲۲۷۴	۱۱۶۲۱
۱۰۰/۰	۱۹/۲	۷/۲	۹/۱	۱۰/۶	۵۴/۰

دارایی‌های ذخیره (دارایی‌های خارجی بانک مرکزی)

تغییرات ارزش ناخالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی در نتیجه مبادلات خارجی کشور در این سرفصل ثبت می‌شود. در سال ۱۳۸۸، در نتیجه کاهش شدید قیمت نفت خام و سایر کالاهای مهم صادراتی، حدود ۷/۳ میلیارد دلار از ارزش دارایی‌های خارجی بانک مرکزی کاسته شد.

نمودار ۱۲-۱۰- تغییرات ارزش دارایی‌های خارجی بانک مرکزی در

نتیجه مبادلات تراز پرداخت‌ها (میلیارد دلار)

دوره برنامه چهارم توسعه^(۱)

بازنگری در سیاست‌های تجاری

جهت‌گیری سیاست‌های تجاری طی سال‌های برنامه چهارم بر تشویق و حمایت از صادرات و تعمیق روابط بازرگانی و اقتصادی با دنیای خارج استوار بود. این حمایت‌ها شامل مواردی همچون حمایت از بنگاه‌ها در جهت

۱- با توجه به اینکه ارقام هدف‌گذاری شده در متن قانون برنامه پنج‌ساله چهارم مبتنی بر ویرایش چهارم دستورالعمل صندوق بین‌المللی پول می‌باشد، عملکرد تراز پرداخت‌ها نیز بر همان اساس مورد بررسی قرار می‌گیرد. لذا ارقام این بخش با بخش‌های قبلی قابل مقایسه نخواهد بود.

در سال ۱۳۸۸، کلیه شاخص‌های پایداری وضعیت

مطلوبی داشتند. در این سال به‌رغم کاهش قابل توجه ارزش صادرات کالا و خدمات در نتیجه کاهش ارزش صادرات نفتی، نسبت‌های پایداری بدهی‌های خارجی تغییر قابل ملاحظه‌ای نداشتند؛ افزایش تنگناهای تامین مالی خارجی و در نتیجه عدم تغییر مانده بدهی‌های خارجی از مهم‌ترین علل حفظ نسبت‌های پایداری در سطح مناسب قبلی به شمار می‌روند.

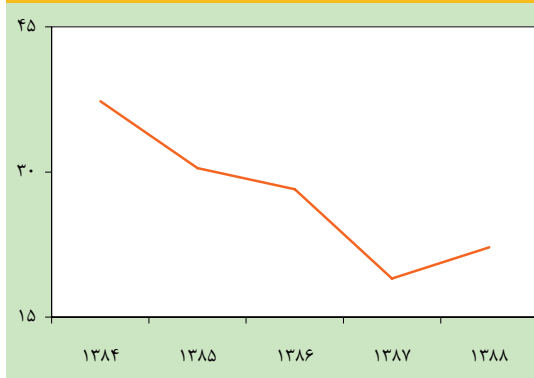
جدول ۱۲-۲۱- شاخص‌های پایداری بدهی‌های خارجی

	سال		
	۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶
نسبت بدهی‌های خارجی به تولید ناخالص داخلی	۶/۰	۶/۱	۹/۳
نسبت بازپرداخت اصل و بهره بدهی‌های خارجی به صادرات کالا و خدمات (۱)	۱۷/۴	۱۹/۴	۲۲/۱
نسبت بدهی‌های کوتاه‌مدت به کل بدهی‌های خارجی (برحسب سررسید اولیه)	۴۰/۸	۳۰/۷	۳۴/۵
نسبت بدهی‌های خارجی به صادرات کالا و خدمات	۲۲/۳	۱۹/۷	۲۷/۴

۱- شامل بازپرداخت قراردادهای بیع متقابل در حوزه نفت و گاز نیز می‌باشد.

نمودار ۱۲-۹- نسبت اعتبار اسنادی جدید به ارزش واردات گمرکی

(درصد)

بازرگانی و سایر سازمان‌های اجرایی مرتبط، ابلاغ شد. هیات وزیران آیین‌نامه ساماندهی خوشه‌ها و شبکه‌های صادرات‌گرای کسب و کار را از طریق ایجاد، توسعه و ارتقای خوشه‌ها و شبکه‌های صادرات‌گرا با هدف افزایش سطح رقابت‌پذیری، کاهش موانع ناشی از اندازه بنگاه‌ها و حمایت از کار جمعی و مشترک آنها در صادرات و به‌ویژه هدایت بخشی از منابع پیش‌بینی شده برای گسترش بنگاه‌های کوچک اقتصادی زودبازده و کارآفرین تصویب نمود^(۷).

تجارت کالا و خدمات

در نتیجه حمایت‌های انجام شده از صادرات و افزایش قیمت جهانی نفت خام و اقلام عمده صادراتی، کشور شاهد تحقق ۲۴۷ درصدی رقم هدف‌گذاری شده در قانون برنامه چهارم توسعه در زمینه صادرات کالا بود. در این دوره، به طور متوسط سالانه ۸۵۵۹۹ میلیون دلار کالا به خارج از کشور صادر شد که حدود ۸۱ درصد آن صادرات نفت و گاز^(۸) و حدود ۱۹ درصد آن صادرات غیرنفتی^(۹) بوده است. طی سال‌های اجرای برنامه چهارم توسعه، به طور متوسط سالانه ۱۶۴۰۱ میلیون دلار کالای غیرنفتی از کشور صادر شده و حدود ۵۸۲۰۶ میلیون دلار کالا به کشور وارد شده که به ترتیب نشان‌دهنده تحقق بیش از ۱۵۵ و ۱۵۷ درصدی اهداف برنامه در زمینه صادرات غیرنفتی و واردات کالا می‌باشد. همچنین، اهداف برنامه در زمینه صادرات و واردات خدمات به خوبی پوشش داده شد.

تولید صادراتی، هدفمند نمودن جواز و مشوق‌های صادراتی^(۱)، کمک به توسعه صادرات خدمات با اولویت صادرات خدمات فنی و مهندسی، کمک به توسعه صادرات کالاهای با ارزش افزوده بیشتر و محصولات با فن‌آوری بالاتر، کمک به توسعه زیرساخت‌های صادراتی و نرم‌افزاری در حوزه تجارت و ساماندهی نظام اطلاع‌رسانی از بازارها و فرصت‌های تجاری به تولیدکنندگان و صادرکنندگان بوده است^(۲).

در حوزه واردات نیز عمده سیاست‌های اتخاذ شده به شفافیت بیشتر فرایند واردات و کاهش سود بازرگانی بعضی کالاهای وارداتی به منظور تنظیم بازار داخلی مربوط بوده است. اهم سیاست‌های اتخاذ شده در حوزه ارزی نیز بر کاهش اثر محدودیت‌های بین‌المللی اعمال شده در زمینه مبادلات دلاری کشور تمرکز داشته است.

در راستای توسعه همکاری‌های اقتصادی با سایر کشورها، موافقت‌نامه تجاری اکو^(۳) (اکوتا) و قوانین موافقت‌نامه‌های بازرگانی بین ایران و کشورهای سوئیس^(۴) و بنگلادش^(۵) به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید. علاوه بر این، به منظور حمایت از تولیدکنندگان داخلی در مقابل دامپینگ و در راستای بند (ج) ماده ۳۳ قانون برنامه چهارم توسعه، تصویب‌نامه هیات وزیران^(۶) در خصوص تدابیر و اقدام‌های حفاظتی، جبرانی و ضد دامپینگ به وزارت

۱- در اجرای بند (ب) ماده ۳۳ قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران

۲- تصویب‌نامه شماره ۸۱۲۹۳/ت/۳۷۸۶۲ مورخ ۱۳۸۶/۵/۲۳ وزرای عضو شورای عالی توسعه صادرات غیرنفتی

۳- اعضای سازمان همکاری‌های اقتصادی (اکو) عبارتند از: ایران، افغانستان، آذربایجان، قزاقستان، قرقیزستان، پاکستان، تاجیکستان، ترکیه، ترکمنستان و ازبکستان؛ مصوبه شماره ۲۰۳/۱۶۲۶۰ مورخ ۱۳۸۶/۱۰/۱۷ مجلس شورای اسلامی

۴- مصوبه شماره ۷۸۳۴۹/۴۴۰ مورخ ۱۳۸۶/۵/۲۴ مجلس شورای اسلامی

۵- مصوبه شماره ۷۸۳۸۲/۵۰۹ مورخ ۱۳۸۶/۵/۲۴ مجلس شورای اسلامی

۶- تصویب‌نامه شماره ۷۷۲۱۹/ت/۳۲۶۵۶ مورخ ۱۳۸۶/۵/۱۶ هیات وزیران

۷- بخشنامه شماره ۲۰۷۹۴/ت/۳۵۰۱۴ مورخ ۱۳۸۷/۲/۱۶ هیات وزیران

۸- ارزش صادرات نفت خام، گاز طبیعی، مایعات و میعانات گازی و فرآورده‌های نفتی صادر شده توسط شرکت‌های ملی نفت، گاز و پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی ایران

۹- ارزش مایعات و میعانات گازی صادر شده توسط شرکت‌های پتروشیمی در صادرات غیرنفتی منظور شده است.

گزارش اقتصادی و ترازنامه سال ۱۳۸۸

جدول ۱۲-۲۲- عملکرد صادرات و واردات کالا و خدمات در سال‌های برنامه چهارم توسعه

(میلیون دلار)

متوسط برنامه	سال					متوسط برنامه سوم	
	۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵	۱۳۸۴		
متوسط برنامه چهارم	۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵	۱۳۸۴	متوسط برنامه سوم	
۸۵۵۹۹	۸۸۳۲۶	۱۰۱۲۸۹	۹۷۶۶۷	۷۶۱۹۰	۶۴۵۲۵	۳۱۶۸۰	صادرات کالا
۶۹۱۹۸	۶۶۱۹۰	۸۲۴۰۳	۸۱۵۶۷	۶۲۰۱۱	۵۳۸۲۰	۲۶۰۵۱	نفت و گاز
۱۶۴۰۱	۲۲۱۳۶	۱۸۸۸۶	۱۶۱۰۱	۱۴۱۷۹	۱۰۷۰۵	۵۶۲۹	صادرات غیرنفتی
۵۸۲۰۶	۶۹۲۴۷	۷۰۱۷۵	۵۸۲۴۰	۴۹۹۸۷	۴۳۳۸۱	۲۵۲۶۲	واردات کالا
۹۰۲۳	۹۸۶۵	۱۱۰۴۵	۱۰۰۹۳	۷۷۷۸	۶۳۳۲	۴۵۶۴	صادرات خدمات
۱۶۶۵۶	۱۹۵۶۹	۱۹۶۸۴	۱۷۵۶۸	۱۳۸۷۹	۱۲۵۸۰	۹۱۱۵	واردات خدمات

به رغم رشد مناسب صادرات غیرنفتی طی سال‌های اجرای برنامه چهارم، به طور متوسط سهم صادرات غیرنفتی از کل صادرات حدود ۱۹ درصد بوده که با هدف برنامه (۳۰/۴ درصد) فاصله زیادی دارد. این فاصله عمدتاً ناشی از رشد جهشی قیمت نفت خام طی سال‌های اجرای برنامه چهارم بوده است.

جدول ۱۲-۲۴- وضعیت صادرات غیرنفتی در مقایسه با کل صادرات کالا.

واردات کالا و تولید ناخالص داخلی (درصد)

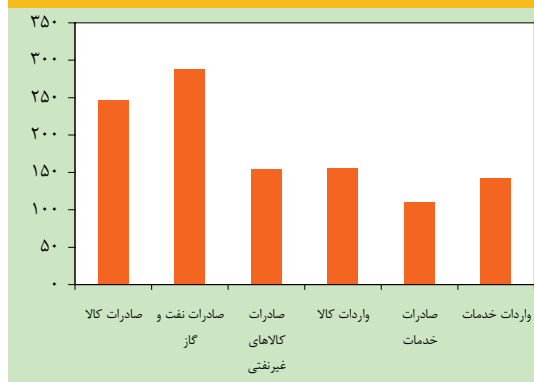
عملکرد برنامه چهارم	هدف برنامه چهارم	عملکرد برنامه سوم	نسبت صادرات غیرنفتی به کل صادرات کالا
۲۳/۷	۳۰/۶	۲۱/۶	نسبت صادرات غیرنفتی به واردات کالا
۲۸/۲	۲۸/۷	۲۲/۳	نسبت صادرات غیرنفتی به تولید ناخالص داخلی (۱)

۱- درصد مربوط به هدف برنامه با توجه به نرخ رشد اقتصادی و نرخ تورم و نرخ دلار هدف‌گذاری شده در قانون برنامه چهارم محاسبه شده است.

تراز پرداخت‌ها

مقایسه عملکرد و ارقام مصوب تراز پرداخت‌های خارجی از وضعیت مناسب این بخش طی سال‌های برنامه چهارم حکایت می‌کند. براساس جدول شماره ۵ مندرج در بخش هفتم قانون برنامه چهارم توسعه، پیش‌بینی شده بود حساب جاری تراز پرداخت‌ها به طور متوسط سالانه ۴۹۲۲ میلیون دلار کسری داشته باشد، اما در نتیجه افزایش قیمت جهانی نفت خام و سایر اقلام عمده صادراتی و رشد مقداری صادرات غیرنفتی،

نمودار ۱۲-۱۱- درصد تحقق اهداف برنامه چهارم در بخش تجارت کالا و خدمات

مقایسه متوسط نرخ رشد سالانه صادرات و واردات کالا و خدمات در سال‌های اجرای برنامه سوم و چهارم توسعه نشان‌دهنده توفیق نسبی صادرات غیرنفتی در برنامه چهارم توسعه نسبت به برنامه سوم می‌باشد. این امر عمدتاً در نتیجه بهره‌برداری از طرح‌های شیمیایی و پتروشیمی در سال‌های اخیر محقق شده است.

جدول ۱۲-۲۳- مقایسه متوسط رشد سالانه صادرات و واردات کالا و خدمات در برنامه‌های سوم و چهارم توسعه

عملکرد برنامه سوم	هدف برنامه چهارم	عملکرد برنامه چهارم	نسبت صادرات غیرنفتی به کل صادرات کالا
۱۶/۰	۴/۷	۱۵/۰	نسبت صادرات غیرنفتی به واردات کالا
۱۶/۳	۲/۳	۱۲/۸	نسبت صادرات غیرنفتی به تولید ناخالص داخلی (۱)

فصل ۱۲ وضعیت تراز پرداخت‌ها

سالانه ۶۲۶۲ میلیون دلار بستانکار باشد؛ اما افزایش منابع ارزی ناشی از مازاد قابل توجه حساب جاری در کنار محدودیت‌های بین‌المللی کشور در زمینه استفاده از منابع مالی بین‌المللی موجب شد تا حساب مزبور به طور متوسط سالانه ۸۹۴۰ میلیون دلار بدهکار باشد.

حساب جاری به طور متوسط سالانه از مازاد ۲۰۱۷۷ میلیون دلاری برخوردار شد.

همچنین، براساس جدول شماره ۵ مندرج در بخش هفتم قانون برنامه چهارم توسعه، پیش‌بینی شده بود حساب سرمایه در نتیجه استفاده از منابع مالی خارجی به طور متوسط

جدول ۱۲-۲۵- وضعیت تراز پرداخت‌های خارجی طی اجرای برنامه سوم و چهارم توسعه (میلیون دلار)

متوسط عملکرد برنامه چهارم	سال					متوسط عملکرد برنامه سوم	
	۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵	۱۳۸۴		
۲۰۱۷۷	۹۴۷۷	۲۲۸۳۷	۳۲۵۹۴	۲۰۵۸۵	۱۵۳۹۲	۲۴۱۷	تراز حساب جاری
۲۷۳۹۴	۱۹۰۸۰	۳۱۱۱۴	۳۹۴۲۷	۲۶۲۰۴	۲۱۱۴۲	۶۴۱۸	تراز بازرگانی
-۷۶۳۳	-۹۷۰۴	-۸۶۳۹	-۷۴۷۵	-۶۱۰۰	-۶۲۴۸	-۴۵۵۲	خدمات
۴۱۷	۱۰۱	۳۶۲	۶۴۲	۴۸۲	۴۹۶	۵۵۰	انتقالات
-۸۹۴۰	-۱۳۷۲۸	-۱۰۹۰۷	-۱۳۵۹۲	-۶۳۰۶	-۱۶۴	۱۷۹۲	تراز حساب سرمایه
-۱۱۱۲	-۱۵۰۷	-۳۶۱۶	-۲۳۱۵	۲	۱۸۷۵	۱۸۱۰	بلندمدت(خالص)
-۷۸۲۸	-۱۲۲۲۲	-۷۲۹۱	-۱۱۲۸۲	-۶۳۰۸	-۲۰۳۹	-۱۸	کوتاه‌مدت
۸۴۳۴	-۷۲۶۸	۸۲۲۹	۱۵۲۵۴	۱۱۳۸۹	۱۴۵۶۷	۴۶۰۱	موازنه کل(تغییر در ذخایر بین‌المللی)

وضعیت تعهدات خارجی کشور

آخر برنامه چهارم، تجاوز نکند. براساس محاسبات انجام شده، اقتصاد ایران طی سال‌های برنامه چهارم توسعه هرگز به حد بحرانی مذکور نزدیک نشده است.

متوسط سالانه مانده بدهی‌های خارجی کشور طی سال‌های اجرای برنامه چهارم توسعه حدود ۲۳۸۹۱ میلیون دلار بوده که ۶۲/۳ درصد آن را بدهی‌های بلندمدت تشکیل داده است. مقایسه این ارقام با عملکرد برنامه سوم توسعه نشان می‌دهد که در دوره اجرای برنامه چهارم توسعه ارزش جاری بدهی‌های خارجی کشور رشد چشمگیری داشته و ترکیب آن نیز بهبود یافته است.

یکی از معتبرترین شاخص‌ها برای سنجش وضعیت بدهی‌های خارجی یک کشور، نسبت بازپرداخت بدهی‌های سررسید شده به درآمدهای صادراتی است. در طبقه‌بندی‌های بین‌المللی عدد ۳۰ درصد به عنوان معیار قرار گرفتن یک کشور در معرض ریسک نکول بدهی‌ها مورد عمل قرار می‌گیرد. براساس ماده ۱۳ قانون برنامه چهارم نیز به منظور تنظیم تعهدات ارزی کشور، دولت موظف شده است زمان‌بندی بازپرداخت بدهی‌ها و تعهدات، اعم از میان‌مدت و کوتاه‌مدت خارجی را به گونه‌ای تنظیم نماید که بازپرداخت‌های سالانه این بدهی‌ها و تعهدات، بدون در نظر گرفتن تعهدات ناشی از بیع متقابل، در پایان برنامه چهارم، از سی درصد (۳۰٪) درآمدهای ارزی دولت در سال

جدول ۱۲-۲۶- وضعیت بدهی‌های خارجی کشور در دوره اجرای برنامه سوم و چهارم توسعه (میلیون دلار- درصد)

متوسط عملکرد برنامه چهارم	سال					متوسط عملکرد برنامه سوم	
	۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵	۱۳۸۴		
۲۳۸۹۱	۲۱۵۲۶	۲۱۵۰۲	۲۸۶۴۷	۲۳۵۱۴	۲۴۲۶۴	۱۴۱۳۷	کل بدهی‌های خارجی
۱۴۸۷۸	۱۲۷۳۹	۱۴۹۰۳	۱۸۷۵۶	۱۴۴۱۴	۱۳۵۷۸	۹۴۴۷	بدهی‌های بلندمدت
۹۰۱۳	۸۷۸۷	۶۵۹۹	۹۸۹۱	۹۱۰۰	۱۰۶۸۶	۴۶۹۰	بدهی‌های کوتاه‌مدت